

'ŽILET-ŽICA' NA GRANICI: PRAKSA, REPREZENTACIJA, REAKCIJA

BARBED WIRE ON THE BORDER: PRACTICE, REPRESENTATION, AND REACTION

Eric Ušić

Filozofski fakultet u Rijeci

Kulturalni studiji, 2. godina diplomskoga studija

eusic@ffri.hr/eric.usic@hotmail.com

UDK: 355.01:(32+159.947)

Sažetak

U ovom se radu analiziraju odnosi proizvodnje društvenoga prostora i mnogostrukosti njegova tumačenja. Teorijsko polazište je Lefebvreova teorija o prostoru, dok se analitički i kritički dijelovi rada fokusiraju na slučaj sjeverne Istre i problematiku 'žilet-žice' na slovensko-hrvatskoj granici. Cilj rada jest propitati različite razine interpretacije, shvaćanja i doživljavanja 'žilet-žice', koja se ovdje shvaća kao proizvod društvenih praksi koje stvaraju novi društveni prostor. Rad analizira medijsku reprezentaciju i iskaze pojedinih aktera, na temelju čega će se pokušati ukazati na višeslojnost mogućih interpretacija 'žilet-žice', ovisno o poziciji društvenih aktera. Pod kategorijom društvenih aktera, podrazumijevaju se iskazi lokalnih političara, stanovnika, predstavnika građanskih inicijativa i prosvjednika. Poseban naglasak bit će na diskurzivnom oblikovanju 'žilet-žice' i na njenom kodiranju/dekodiranju. Zaključuje se kako je 'žilet-žica' instrumentalizirana na dvostrukoj razini od strane slovenskih vlasti i organizatora prosvjeda, te kako njeno postavljanje narušava proces društvene identifikacije lokalnog stanovništva s prostorom i lokaliziranim kulturnim nasljeđem. Naznačuje se i relevantnost prostora otpora u vidu transformacije društvenog prostora.

Ključne riječi

žilet-žica, granica, Istra, 'izbjeglička kriza', proizvodnja prostora, društveni prostor

Abstract

This paper is an analysis of the relationship between the social production of space and the multifaceted interpretations thereof. The underlying theory is Lefebvre's theory of social space; and the analytical and critical segments of the paper focus on Northern Istria and the issue of barbed wire on the Croatian-Slovenian border. The purpose of the paper is to examine the various levels of interpretation, comprehension and the general impression of 'barbed wire', that is taken to be a product of the social practices that produce new social space. The paper contains an analysis of media representations, as well as the statements of the individual actors, used to indicate the stratified interpretations of 'barbed wire', depending on the positions of the social actors themselves. What is meant by social actor is, (the statements of) local politicians, residents, the heads of citizens' initiatives and protesters. Of particular note is the discourse involving barbed wire and its coding/decoding. In conclusion, barbed wire is said to be an instrument used at two levels, both by the Slovenian government, and by the protest organizers, and that its installation violates the process of the local residents' identification with the space and the local cultural heritage thereof. In addition, attention is drawn to the importance of resistance space as part of social space transformation.

Keywords

barbed wire (fence), border, Istria, 'refugee crisis', production of space, social space

Uvod

U drugoj polovici 2015. godine, hrvatska je medijska sfera nerijetko u prvi plan postavljala takozvanu 'izbjegličku krizu', sintagmu koja predstavlja kretanje većeg broja ljudi s Bliskog Istoka prema središnjim zemljama Europske Unije. Reportaže s grčkih, makedonskih, srpskih i mađarskih granica bivaju zamijenjene izvještajima s pograničnih područja Republike Hrvatske. S jedne strane, problematizira se humanitarna, socio-ekonomska i kulturološka dimenzija fenomena: od društvenih odnosa i zdravstvenih problema do identitetskih rasprava i statističkih podataka. S druge strane, problematiziraju se teritorijalni integriteti određenih država, zakonodavne i represivne mjere očuvanja graničnih prijelaza, politika 'otvorenih granica', itd. Drugim riječima—granica je u središtu rasprava. O granicama se diskutira, u granicama se uočavaju i 'problem' i 'rješenje', a ovisno o ideološkom stajalištu aktera, granice se različito percipiraju i tumače. Osim retorikom i diskurzivnim obilježavanjem, granice bivaju obilježene i metodama fizičke demarkacije: mađarska vlast postavlja ogradu na teritorijalnoj granici sa Srbijom i Hrvatskom, dok ona slovenska istu stvar čini na graničnim linijama s Hrvatskom, postavljajući tzv. 'žilet-žicu'. Medijski se prostor puni raznim izjavama hrvatskih političara i građana koji izražavaju svoja mišljenja o novonastaloj situaciji na hrvatskim granicama. U prosincu 2015. organiziraju se prosvjedi na slovensko-hrvatskoj granici u sjevernoj Istri.

Medijske reakcije i medijski popraćene građanske akcije smještene su u fokus ovog teksta. Članak će se baviti analizom različitih tumačenja 'žilet-žice': iščitavanjem određenih izjava pokušat će se razlomiti višeslojna interpretacija postavljanja žice u sjevernoj Istri. Posebna će se pozornost pridati različitim shvaćanjima i diskurzivnim oblikovanjima problematike. Cilj rada jest propitivanje kompleksnosti odnosa između čovjeka i prostora te percepcije i shvaćanja prostora. U prvom dijelu, problematika će se ukratko sistematizirati unutar okvira Lefebvreove (1991) teorije o prostoru koju će Soja (1996) označiti kao trijalektiku spacijalnosti. U drugom dijelu teksta naglasak će biti na analizi različitih izjava i izvještaja od strane hrvatskih medija, s ciljem prikazivanja višeslojnog odnosa čovjeka i prostora, te mnogostrukog značenja društvenih praksi u produkciji i percepciji prostora. Prethodno navedeni slučaj analiziran je iz više razloga. Naime, slučaj sjeverne Istre je specifičan zbog toga što se, u periodu postavljanja 'žilet-žice', takozvani izbjeglički val kretao već uspostavljenom putanjom, te nije bilo konkretnih naznaka o mogućoj promjeni rute. Stoga je žica, postavljena od strane slovenskih vlasti, na ovom području postavljena preventivno, što je izazvalo oštre reakcije lokalnog stanovništva te rezultiralo protestima. Na protestima se okupila heterogena grupa ljudi koju su činili lokalni stanovnici, aktivisti, lokalni političari, itd., a prosvjed 19. prosinca or-

ganizirao je Grad Pula. Dok su neki sudionici prosvjeda ukazivali na opasnost 'žilet-žice' po život životinja ili se pozivali na humanističke i antifašističke vrijednosti, neki su žicu prekrivali promidžbenim materijalom projekta 'Pula EPK 2020', dok su neki taj materijal uklanjali. Uzeti zajedno, ovi elementi koji čine slučaj sjeverne Istre otvaraju različite perspektive percipiranja, proizvođenja i tumačenja prostora, pa će iz tog razloga biti iznesene i analizirane u ovom radu.

'Žilet-žica' i društvena proizvodnja prostora

Tim B. Rogers (2002), u ilustrativnom tekstu *Henri Lefebvre, Space and Folklore*, piše o zamišljenoj, fiktivnoj šetnji s Henrijem Lefebvreom, tijekom koje mu francuski filozof na konkretnim primjerima objašnjava svoje teze o trodijelnoj, ali međupovezanoj, podjeli prostora iznesene u djelu *The Production of Space* (Lefebvre, 1991)¹. Prvi primjer koji je obuhvaćen Lefebvreovim teorijskim aparatom jest primjer 'žičane ograde' (Rogers, 2002:28). Opservacija žičane ograde smještena je unutar okvira onog što će Lefebvre nazvati *prvim prostorom* (Rogers, 2002): to je fizički prostor, *perceptivni prostor*, materijaliziran i empirijski provjerljiv prostor; to je prostor *spacijalnih praksi*, isprepletenih društvenih praksi koje istovremeno produciraju prostor i uvjetuju druge društvene prakse. Žičana ograda, dakle, determinira aktivnosti u ograđenom prostoru—jasno markira 'granicu' kretanja, prostor 'unutar' i 'izvan' te granice, onemogućuje prijelaz na drugu stranu, itd. U tom je slučaju čovjek u dijaloškom odnosu s prostorom (Rogers, 2002). Takav odnos utječe na formaciju društvenog prostora, što utječe i na društvene prakse. No, u tumačenju simbolike i značenja žičane ograde, promatrač se može naći na 'skliskom terenu' između perceptivnog prostora i onoga što Lefebvre naziva *reprezentacijama prostora* (Lefebvre, 1991). Pod reprezentacijom prostora podrazumijevaju se oblici konceptualizacije, diskurzivnog oblikovanja te kodiranja/dekodiranja prostora; ukratko rečeno, svojevrsno *znanje* o prostoru. Perceptivni prostor biva premješten u sferu mentalno koncipiranog, poimljenog i kodiranog prostora, što bi podrazumijevalo smještanje perceptivnog i materijaliziranog prostora u domenu znakova, kodova i značenja. Ova razina predstavlja stajalište po kojemu prvi prostor označava određenim setom socio-kulturnih značenja, vrijednosti, zakonodavnih propisa, itd., te uključuje i mrežu odnosa moći i ideoloških implikacija.

Primjer žičane ograde može se analitički primijeniti na problematiku 'žilet-žice'. Žicu se može promatrati kao dio sfere spacijalnih praksi, točnije njihovim produktom. Isti je taj produkt istovremeno

¹ U ovom će se radu posebnu pozornost usmjeriti prema prvom i drugom prostoru Lefebvreove teorije.

i proizvođač novog društvenog prostora: žica je ujedno rezultat određenih specijalnih praksi, ali i faktor koji reproducira svrhovitost specijalnih praksi i strukturu društvenoga prostora. Dakle, žica je postavljena s ciljem modeliranja prostora na pograničnom teritoriju, a samim postavljanjem ona je postala *rezultat*om specifičnih praksi, čiju će svrhu svojom prisutnošću pokušati ostvariti, a novonastali društveni prostor *reproducirati*. Ono što je isto tako bitno jest to što 'žilet-žica', odnosno specijalne prakse o kojima je riječ na neki način, radikalno modeliraju prostor na pograničnom teritoriju. Pod radikalnim modeliranjem smatram naglu intervenciju slovenske vlasti u onom društvenom prostoru karakterističnom po neprisutnosti fizičkih barijera i materijalizirane markacije državnih granica, kojega samim činom postavljanja žice zamjenjuju 'novim' društvenim prostorom. Unutar novonastalog društvenog prostora, žica postaje čimbenik koji nastoji determinirati parametre ljudskih aktivnosti. Pod ljudskim aktivnostima se, u ovom slučaju, iz perspektive slovenskih vlasti podrazumijeva kretanje takozvanog 'izbjegličkog vala', dok se specijalne prakse o kojima je riječ mogu protumačiti kao prakse koje, pod legitimacijom i implementacijom određenih političkih stavova nastoje fizičkim, materijalnim putem odrediti prostor 'unutar' i 'izvan' žice.

Političke djelatnosti i politički stavovi ukazuju na konceptualizaciju specijalnih praksi: fizička prisutnost žice kodirat će se kao mehanizam obrane² i zaštite teritorijalnog integriteta, što u diskusiju uvlači i koncepte nacije, integriteta ili identiteta. Uplitanjem političkog aparata, koji modelira i kodira prostor, fizički se prostor na neki način 'uzdiže' i postaje širi društveni problem. U procesu ispreplitanja fizičkog prostora i reprezentacije prostora dolazi do konflikta između dviju različitih perspektiva tumačenja 'žilet-žice': s jedne strane, perspektiva slovenske vlasti koja žicu smatra 'rješenjem', a s druge strane mnogostruka perspektiva grupa aktera koje žicu smatraju 'problemom'. U međuprostoru konflikta i preplitanja tih dviju perspektiva, percepcije i koncipiranja prostora, dolazi do izražaja ono što će Lefebvre, u svojoj kompleksnoj formulaciji, nazvati *življenim prostorom* (Lefebvre, 1991), koji za njega, pored iskustva življenja i prostora, označava i prostor konstantne promjene i otpora. Ukoliko se položaj slovenskih vlasti shvati kao onaj koji na dominantan način konstruira i označava pogranični teritorij, onda se reakcije građana mogu smatrati drukčijom, alternativnom reprezentacijom prostora, dok se sami prosvjedi mogu protumačiti kao iskre življenog prostora, iskre prostora otpora.

.....

² Tako će slovenski premijer Miro Cerar u nekoliko navrata žicu nazvati 'tehničkim preprekama', koji će slovenskim vlastima omogućiti suzbijanje 'opasnosti' koje sa sobom nosi 'izbjeglički val', te skladno tome očuvati sigurnost države i građana. (vidi: Špoljar i Veljković, 2015.; index.hr, 2015a.)

Što 'žilet-žica' znači?

Imajući na umu prethodno promatrana teorijska područja, idući će korak biti iščitavanje medijskog praćenja³ problematike 'žilet-žice' na pograničnom teritoriju sjeverne Istre. Postavlja se pitanje: što se, iz određenih članaka i izjava, može iščitati o odnosu čovjeka i prostora?

Postavljanje žice izazvalo je reakciju lokalnog stanovništva. Znakovita je izjava jedne mještanke koja govori kako prisutnost žice narušava društvenu atmosferu tog područja: *'Nikada nije bilo žičanih ograda na državnoj granici između Hrvatske i Slovenije u Istri. To je jako ružno, to je tako teško. Suživot uz granicu oduvijek je idiličan. Uvijek smo bili dobri susjedi'* (Čalić Šverko, 2015). U nastavku, mještanka govori o zajedničkim društvenim praksama hrvatskog i slovenskog stanovništva toga područja, poput zajedničkih odlazaka u crkvu, zabave ili 'čuvanja ovaca na granici'. Čitajući izjavu, stječe se dojam da je postavljanje 'žilet-žice' povrijedilo senzibilitet i emotivnu vezanost mještanke s mjestom, s društvenim prostorom u kojem obitava, a koji je izmijenjen. Moglo bi se reći kako žica prodire u familijarni, svakodnevni i življeni prostor, u prostor *navike*⁴ s kojim se mještanka, na neki način, identificira. Ovakvo shvaćanje stajališta mještanke implicira i povredu onoga što Doreen Massey (1994) naziva 'osjećajem za mjesto'. Naime, mjesto u kojemu mještanka živi u citiranoj je izjavi 'fiksirano': ono nije 'nikada' bilo ograđeno žicom, a suživot je 'oduvijek' idiličan. Može se reći da takav odnos podrazumijeva identifikaciju mještanke s mjestom, dok se žica doživljava kao faktor remećenja tog procesa. Naime, fiksiranost i ukorijenjenost mjesta, za Massey, predstavlja stabilan izvor specifičnog identiteta, a žica je takav odnos mještanke i mjesta destabilizirala i time dovela u pitanje. Postavljanje žice na ovom području, osim što 'reže' fizički prostor, 'reže' i društveni prostor kojeg zamjenjuje novim: ona prodire u sferu ljudskih aktivnosti, društvenih navika i, u ovom slučaju, individualnih osjećaja za mjesto.

Osim toga, prateći teze antropologa Gupte i Fergusona (1992), prema kojima pogranični teritorij predstavlja prostor hibridnosti⁵, protoka i interakcije, moglo bi se reći kako je 'žilet-žica', u ovom kontekstu, spacijalna praksa koja u fizičkom i perceptivnom smislu

³ Ovdje je bitno napomenuti kako tekst obuhvaća samo određene medijske članke. Uzevši u obzir količinu medijskog materijala koji se bavio ovom tematikom, te tekstualni prostor na raspolaganju, u ovom će se tekstu analizirati pojedini članci koji se smatraju relevantnim za istraživanje zbog toga što su, s jedne strane, odabrani mediji koji su u javnoj sferi značajno prisutni na lokalnoj i nacionaloj razini, dok s druge strane, u javnost iznose relevantna stajališta aktera o ovoj problematici. Stoga se ovim tekstom ne nastoji pružiti generalna slika istraživanog fenomena, već ukazati na višeslojnost tumačenja prostora iz odabranih različitih perspektiva.

⁴ Znakoviti su transparentni prosvjednika s izjavom: 'Žica mijenja navike!'

‘reže’ društveni prostor upravo u onim segmentima koje Gupta i Ferguson smatraju karakterističnima za pogranične teritorije. Naime, uz prethodno navedene značajke, Gupta i Ferguson ističu i koncepte bliskosti i preklapanja kao konstitutivne elemente društvenoga prostora granice. U izjavi mještanke mogu se pronaći istaknuti elementi: bliskost dviju zajednica, preklapanje društvenog prostora i socijalnih praksi, te nadasve interakcija slovenskih i hrvatskih građanki i građana. Stoga, moglo bi se reći kako se ‘žilet-žica’ doživljava kao prijetnja međuljudskom povezivanju, kao faktor prisilnog udaljavanja i razbijanja bliskosti dviju zajednica.

Drukčije se stajalište uočava u izjavi akterice prosvjeda, održanog u prosincu 2015. na graničnom prijelazu Sveta Lucija-Brezovica. Ona govori sljedeće: *‘Žica u Istri, Europi i svijetu velika je sramota, dokaz neslobode, pokazatelj straha, ona predstavlja sve ono što nisu vrijednosti istarskog čovjeka—a to su tolerancija, miroljubivost, sloboda i otvorenost’* (dnevnik.hr, 2015). U istom članku, akterica govori kako žica ne predstavlja rješenje, već je to *‘širenje straha, mržnje i neprijateljstva’*, te iskazuje kolektivnu zgroženost *‘tim činom barbarstva i nasilja’*, govoreći pritom kako je *‘ta bodljikava žica donijela velike rane našem kontinentu, ne puno godina unazad (...) Ona je ekološka, moralno ekološka i ljudska katastrofa’*, aludirajući na životinje koje stradavaju zbog oštre ‘žilet-žice’.

Izjava nudi drukčiju interpretaciju prostora. Iako je vidljivo kako je žica remetilački faktor u identifikacijskom odnosu između ‘istarskog čovjeka’ i prostora, gdje se teritorij izjednačava s vrijednosnim sustavom kolektiva, što implicira i povrijeđenost osjećaja za mjesto, problem se može i šire obuhvatiti. U izjavi se može uočiti kako se ‘žilet-žica’ tumači na više značenjskih razina: ona se postavlja u vezu s eko-sustavom i s etičkim principima koji se odnose na ljude i prirodu. Osim materijalne karakteristike žice i konotativnih atributa, ona je sagledana i simbolički: žica prosvjednicu asocira na povijesne događaje, pokrete i prakse karakteristične po politikama isključivosti i kršenju ljudskih prava. Takvo što je vidljivo i u drugom članku: *‘Slovenski prosvjednici svojoj su vladi poručili da čini veliku pogrešku i da je sramota što 2015.godine bodljikavom žicom Istru pretvara u logor kakav je bila Ljubljana kad su je žicom ogradili fašistički okupatori’* (Opačak-Klobučar, 2015). Dakle, vidljivo je višeslojno dekodiranje značenja žice: ona

.....
⁵ Ukoliko se pogranični teritorij shvati kao hibridan prostor kako sugeriraju Gupta i Ferguson, a sam koncept hibridnosti u terminima Homija Bhabhe (1994), slika problematike ‘žilet-žice’ može poprimiti nove teorijske nijanse. Naime, Bhabha shvaća hibridnost kao prostor fluidnog i otvorenog identiteta, kao prostor procesa i artikulacije, te kao prostor u kojem je interakcija kontinuirani proces. Mještanka je u svojoj izjavi naglasila kontinuiranost interakcije dviju zajednica, što bi značilo kako ‘žilet-žica’ predstavlja barijeru u tom smislu, nastojeći ‘razbiti’ otvorenost pograničnog hibridnog prostora i očuvati, odnosno kontrolirati procese toga prostora. Dakako, ova bilješka ukazuje na polazište za moguće daljnje terensko istraživanje u pravcu analize odnosa dviju zajednica u relaciji s konceptima hibridnosti, artikulacije, otvorenosti i fluidnosti.

se shvaća kao negativan faktor po društvenim i moralnim pitanjima, te se doživljava kao simbol koji narušava vrijednosti koje se smatraju humanističkim i liberalnim. Značajan naglasak je stavljen i na neposredne posljedice oštre žice—stradavanje životinja, što može implicirati tezu da proizvodnja društvenog prostora nije u konačnici kompatibilna s funkcioniranjem prirodnoga svijeta. Na temelju slučaja ‘žilet-žice’ može se argumentirano tvrditi kako određene društvene prakse, kojima je cilj regulirati i organizirati društvene prostore, uzrokuju iznimno negativne efekte na prirodni svijet, te je legitimno postaviti pitanje o etičkom principu ispravnosti takvog čina.

Usporedi li se izjava akterice prosvjeda s prethodno navedenim izjavama mještanke, mogu se uočiti različite razine interpretacije ‘žilet-žice’ i pograničnog teritorija o kojem je riječ. Razlike u interpretacijama mogu biti povezane s onim što Margaret Rodman (2003) naziva multivokalnošću mjesta, što podrazumijeva mnoštvo različitih doživljaja i drukčijih pogleda na određeno mjesto, te uključuje mnogostruke društvene odnose koje kroje i oblikuju društveni prostor datog mjesta; odnose koji se tiču međuljudske interakcije, ali i odnose čovjeka i mjesta. Za Rodman ne postoji jedan način shvaćanja mjesta, kao ni jedan osjećaj za mjesto, već je mjesto prožeto različitim odnosima koji izlučuju mnogobrojne i različite doživljaje i načine shvaćanja istoga. Tako je, na primjer, kod mještanke postavljanje ‘žilet-žice’ shvaćeno kao čin koji remeti dotad uspostavljene društvene odnose dviju zajednica, a kod sudionice prosvjeda izaziva tip interpretacije koji ju navodi na povezivanje ‘žilet-žice’ i praksi pojedinih političkih pokreta prošloga stoljeća.

Širenje razine tumačenja ‘žilet-žice’ uočljivo je i u izjavama u kojima se ona smatra negativnim faktorom za turizam. U jednom se članku Glasa Istre navodi kako će žica nanijeti veliku gospodarsku i turističku štetu. U istom se članku navodi kako slovenska vlada izjavljuje ‘*da se na području turistički orijentirane Istre uz same granične prijelaze neće postavljati bodljikava žica nego panel-ograda*’ (Čalić Šverko, 2015). Što to govori o proizvodnji društvenog prostora? Moglo bi se reći da se, ovisno o interesnim aktivnostima—u ovom slučaju turističkim, dakle profitabilnim—mijenja i politika proizvodnje prostora. Neke se ljudske aktivnosti nastoje ograničiti, dok se druge nastoje održati, ili pak omogućiti. Dok slovenska vlast na većem dijelu pograničnog teritorija normativno provodi postavljanje žice, zanemarujući posljedice ‘žilet-žice’ za lokalno stanovništvo, okoliš i životinje, u dijelovima karakterističnima po većem protoku ljudi (turista) iz ostalih europskih zemalja, prilagođava i ublažava ‘tehničke mjere’ jer se, ipak, valja zapitati kakav bi efekt imala bodljikava ‘žilet-žica’ na turiste, a time i na reputaciju novčano unosne turističke djelatnosti? Možda je u pitanju samo površna estetska finesa, a možda sprječavanje neželjenog asocijativnog niza turista koji bi ‘žilet-žicu’ mogli shvatiti

kao simbol nehumanosti i politike isključivosti. Pretpostavke na stranu, vidljiva je kontradiktornost u shvaćanju 'žilet-žice' od strane slovenskih vlasti: na nekim teritorijima predstavlja 'rješenje' problema, dok na drugim predstavlja 'problem', kojeg treba riješiti prilagođenom primjenom specijalnih praksi.

Promjenu u shvaćanju ograđivanja pograničnih teritorija može se uočiti i u izjavama Damira Kajina, predsjednika stranke Istarski demokrati. Naime, kada se kretanje tzv. 'izbjegličkog vala' usmjerilo prema hrvatskim granicama, Kajin je oštro zagovarao slanje vojske na granicu, po uzoru na Mađarsku, Sloveniju, itd (jutarnji.hr, 2015). On je, zagovarajući militarizaciju istočne hrvatske granice, smatrao kako bi se na taj način mogao 'riješiti' problem dotoka ljudi i teritorijalnog integriteta. No, nakon što je slovenska vlast krenula s postavljanjem žice na granici s Hrvatskom u sjevernoj Istri, upravo zbog iste svrhe zbog koje je on zagovarao militarizaciju granice, Kajin je osudio taj postupak, govoreći, između ostalog, kako 'žica nije rješenje' (Albertini, 2015) te pozivao ljude na proteste protiv postavljene žice (index.hr, 2015b). Moglo bi se reći da je i ovo slučaj u kojem se određena specijalna praksa i proizvodnja društvenog prostora, koja se prethodno smatrala adekvatnim rješenjem za mogući problem, počinje smatrati – problemom. Naime, Kajin se usprotivio politici militarizacije granica tek kada je ona ušla u parametre onog društvenog prostora koji se preklapa sa sferom njegova političkog djelovanja. Može se postaviti pitanje – izmjenjuje li neposrednost specijalnih praksi Kajinovu percepciju i poimanje, ili je riječ o povredi njegova osjećaja za mjesto? U slučaju da su se pitanja istočne i slovensko-hrvatske granice postavile u, kako to sugerira Strathern (1995), *relaciju* te promotrila na široj skali komparativnim metodama, bi li se izlučila drukčija i, možda, koherentnija predodžba problema?

Ostavljajući otvoreno prethodno pitanje, zanimljiv se aspekt 'žilet-žice' isprofilirao u prosincu 2015.godine na prosvjedu na pograničnim teritorijima sjeverne Istre. Prosvjed je održan 19.12.2015., a 'službeni' organizator prosvjeda je Grad Pula 'koji je kandidat za europsku prijestolnicu kulture 2020.godine' (index.hr, 2015c). Ono što prosvjed čini zanimljivim jest način njegova održavanja te korištenje određenih materijala unutar okvira onog što se može okarakterizirati prostorom otpora. Naime, osim raznih transparenata s parolama poput 'Žica ubojica', 'Protiv života u žici', različitih intervencija prosvjednika te odbojkaške utakmice odigrane 'preko žice', uočljivo je i postavljanje trake preko same 'žilet-žice' na kojoj je jasno istaknuta kandidatura grada Pule za europsku prijestolnicu kulture 2020.godine pod geslom 'Demilitarizirano!' (ipress.rtl.hr, 2015). Što se iz ovoga može iščitati? Iako su neki od razloga za poticanje prosvjeda povreda osjećaja za mjesto, narušavanje seta vrijednosti koje se smatraju humanističkim i moralno-ispravnim te simbolička poveznica između žice i fašističkih

pokreta 20. stoljeća, moglo bi se reći kako je riječ o stanovitoj 'kooptaciji' prostora otpora od strane struktura Grada Pule, što negira samu bit Lefebvreova prostora otpora i time postaje samo još jedan oblik reprezentacije prostora. Prosvjedni materijal postaje ujedno i promidžbeni materijal. Praksa otpora dominantnom obilježavanju prostora postaje praksa koja na drukčiji način kodira taj isti prostor. 'Žilet-žica' poprima još jedno novo značenje. Postaje li žica nekakav reklamni panel?

Moglo bi se reći kako ona postaje i točka intersekcije spacijalnih praksi: praksi slovenskih vlasti i praksi grada Pule. Novonastali društveni prostor poprima obilježje točke konflikta različitih interesnih grupa. No, ono što situaciju čini još zanimljivijom jest otpor kako 'žilet-žici' tako i kooptaciji prostora otpora. Prema riječima ispitanika koji je sudjelovao u prosvjedu, došlo je do reakcija nekolicine prosvjednika na postavljanje reklamnog materijala 'Pula EPK 2020'. Osim što čin uklanjanja tog materijala prikazuje heterogenost grupe prosvjednika, prikazuje i 'otpor' prostora otpora na dvostrukoj razini: grupa prosvjednika suprotstavlja se dominantnom obilježavanju prostora od strane slovenskih vlasti, dok se dio aktera te iste grupe opire sekundarnom, manje uočljivom, ali ne i manje bitnom, obilježavanju društvenog prostora. Dakle, moglo bi se reći kako se radi o 'otporu u samom otporu', o 'prosvjedu u prosvjedu', što ukazuje na iskre otpora dominantnom određivanju i produciranju društvenog prostora.

Zaključak

Rad je pokušao prikazati mnogostrukost interpretacije društvenog prostora i odnosa između čovjeka i prostora. Na primjeru 'žilet-žice' postavljene na pograničnim teritorijima između Slovenije i Hrvatske, s naglaskom na sjevernu Istru, mogu se uočiti različite razine tumačenja i reakcija na modeliranje i produciranje društvenog prostora. Iz perspektive slovenskih vlasti, može se reći kako se na dominantan način nastoji proizvesti i kodirati društveni prostor samim postavljanjem žice te upotrebom terminologije koja obuhvaća pojmove opasnosti i sigurnosti, suvereniteta, tehničkih prepreka i mjera, što aludira na shvaćanje 'žilet-žice' u instrumentalnom smislu—ona postaje sredstvo koje može 'riješiti' problem. S druge strane, isto to sredstvo predstavlja problem kada se upliće u sferu turizma, te je stoga potrebno pronaći adekvatnu primjenu ograđivanja granica. Nadalje, na primjeru Damira Kajina može se vidjeti kako neposredni utjecaj spacijalnih praksi može proizvesti i promjenu tumačenja proizvodnje društvenog prostora.

No, važan je i moment reakcije lokalnog stanovništva. U tom se slučaju interpretacija novonastalog društvenog prostora interpretira na različite načine: od povrede osjećaja za mjesto i narušavanja

identifikacijskog procesa čovjeka/zajednice i teritorija do 'konflikta' proizvedenog društvenog prostora s načelima humanističkih vrijednosti. Problematika postaje i kompleksnija prilikom susreta 'žilet-žice' slovenske vlasti i intervencije predstavnika kampanje 'Pula EPK 2020.', gdje je moguće pretpostaviti kako je riječ o instrumentaliziranju žice na dvostrukoj razini: s jedne strane, težnja za sigurnošću i regulacijom kretanja na određenom teritoriju, a s druge, eksploatacija prostora otpora s može bitnom namjerom korištenja 'žilet-žice' u promidžbene svrhe. Upravo se u tom momentu manifestira i sveobuhvatnost življenog prostora, prostora otpora, koji obuhvaća i prvu i drugu razinu 'fizičkog' i 'kodiranog' prostora, i to svojim suprotstavljanjem različitim pokušajima dominantnog obilježavanja i produciranja društvenog prostora, iz čega proizlazi njegov emancipatorski potencijal aktivne participacije u transformaciji društvenog prostora.

Popis literature

- Albertini, P. (2015). *Kajin: Žice nije bilo ni kada se Istra dijelila na zonu A i B*. Istarski.hr. URL: <http://www.istarski.hr/node/21147> (15.01.16)
- Bhabha, H. (1994). *The Location of Culture*. London-New York: Routledge.
- Čalić Šverko, G. (2015). *Žilet-žica dijeli hrvatski i slovenski dio Čičarije*. Glas Istre. URL: http://www.glasistre.hr/multimedija/pula_istra/zilet-zica-dijeli-hrvatski-i-slovenski-dio-cicarije-516495 (15.01.16)
- dnevnik.hr (2015). 'Žica ubojica' 'Prijavila bih se za noćnu smjenu, ovako ograđeni žicama usred Istre ne možemo opstati'. URL: <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/istra-prosvjed-stanovnika-protiv-zilet-zice---420398.html> (15.01.16)
- Gupta, A., Ferguson, J. (1992). 'Beyond 'Culture': Space, Identity, and the Politics of Difference'. *Cultural Anthropology*, 7(1): 6-23.
- index.hr (2015a). 'Cerar: Žica na granici ostaje jer je moguć još veći izbjeglički val, Hrvatska ne surađuje dovoljno'. URL: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/cerar-zica-na-granici-ostaje-jer-je-moguc-jos-veci-izbjeglicki-val-hrvatska-ne-suradjuje-dovoljno/864353.aspx> (15.01.16)
- index.hr (2015b). 'Prosvjed protiv 'žilet žice': Hrvati uklanjaju žilet žicu, Slovenci je kite božićnim kuglicama u bojama EU'. URL: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/prosvjed-protiv-zilet-zice-hrvati-uklanjaju-zilet-zicu-slovenski-je-kite-bozicnim-kuglicama-u-bojama-eu/862309.aspx> (15.01.16)
- index.hr (2015c). 'Svi na prosvjed. U Istri veliki prosvjed protiv žilet žice'. URL: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/svi-na-prosvjed-u-istri-veliki-prosvjed-protiv-zilet-zice/863288.aspx> (15.01.16)
- ipress.rtl.hr (2015). 'Foto: Prosvjed u Istri protiv žilet-žice'. URL: <http://ipress.rtl.hr/istra/foto-prosvjed-u-istri-protiv-zilet-zice-41638.html> (15.01.16)
- jutarnji.hr (2015). 'Damir Kajin: Šaljite vojsku na granicu odmah ili će se dogoditi narod!'. URL: <http://www.jutarnji.hr/damir-kajin--saljite-vojsku-na-granicu-odmah-ili-ce-se-dogoditi-narod--/1421898/> (15.01.16)
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Massey, D. (1994). *Space, Place and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Opačak-Klobučar, T. (2015). *Žilet-žica je moralna sramota politike i reže tkivo Istre*. Večernji list. URL: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/zilet-zica-je-moralna-sramota-politike-i-reze-tkivo-istre-1046252> (15.01.16)
- Rodman, M. (1992). 'Empowering Place: Multilocality and Multivocality'. U: Low, S.M.,
- Lawrence-Zuniga, D. (ur.): *The Anthropology of Space and Place. Locating Culture*. Blackwell Publishing. 204-224.
- Rogers, T. (2002). 'Henri Lefebvre, Space and Folklore'. *Ethnologies*. 24(1): 21-44.
- Soja, E. (1995). *Thirdspace*. Cambridge: Blackwell Publishing.
- Strathern, M. (1995). *The Relation: Issues in Complexity and Scale*. Cambridge: Prickly Pear Press.
- Špoljar, M., Veljković, S. (2015). *Cerar poput Orbana: Diže se žica prema Hrvatskoj*. Večernji list. URL: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/cerar-poput-orbana-dize-se-zica-prema-hrvatskoj-1036682> (15.01.16)